

Detta kapitel är ett utdrag ur

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE I GÖTEBORG

ETT PROGRAM FÖR BEVARANDE

DEL II

Redaktör

Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Projektgrupp

Hans Ander, Stadsbyggnadskontoret
Maria Lundgren, Stadsbyggnadskontoret
Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Kartor

Lillemor Bankel, Stadsbyggnadskontoret

Foto före 1965

Stadsmuseets arkiv

Foto 1965–98

Arkivfoto, Staffan Westergren, Stadsmuseet
Övrigt, Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Flygfoto

Stadsbebyggelse, Gösta Rydvall, Stadsbyggnadskontoret
Landsbygd, Lars Nord, Stadsmuseet

Utskrifter

Kristina Carlefred, Stadsbyggnadskontoret

Grafisk form och produktion Joe Brig Art AB, Göteborg
Textoriginalen är satta med Caslon 540 och ITC Garamond.

KALLEBÄCK 52

STADSDELENS HISTORIA

Före 1880

Stadsdelen har fått sitt namn efter Kallebäckers by i Örgryte socken. (Se stadsdelen Bö.)

Byns ägor sträckte sig från Delsjön i öster till Mölndalsån i väster och byplatsen låg i närheten av nuvarande Kallebäckers Byväg.

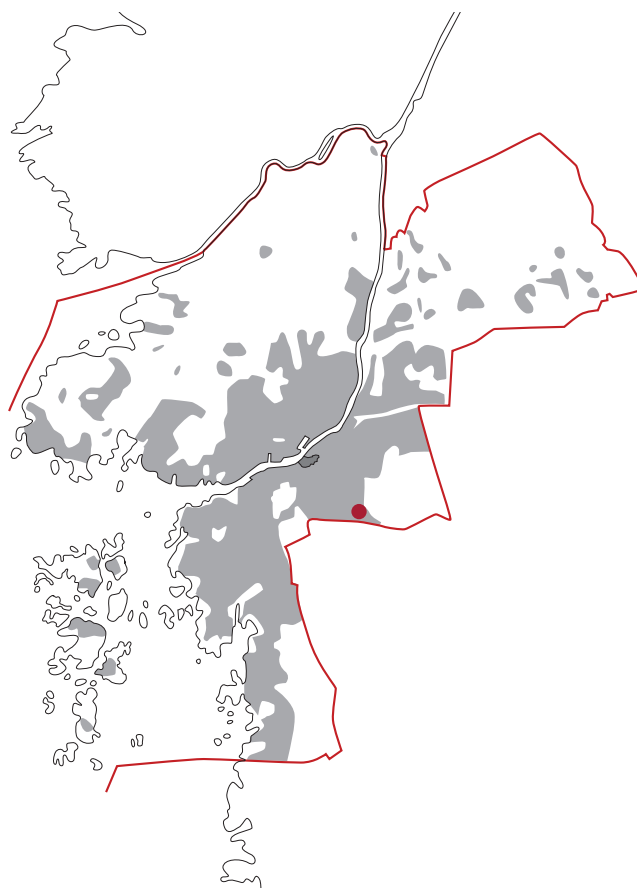
Kallebäck var redan på 1600-talet omtalat för sitt goda källvatten. På 1780-talet togs källan i anspråk av göteborgarna som lät bygga en vattenledning in till staden. Här ute i Kallebäck byggdes ett källhus som ännu står kvar.

1880-1960

På 1880-talet moderniserades vattenledningssystemet och en ny vattenreservoar byggdes då.

Under 1800-talets senare del utvidgades också den övriga bebyggelsen. I närheten av Gustafs Källa (Kallebäckers Källa) byggdes en skola och i området väster om byn nere vid Mölndalsån anlades industrier, bl a Levantens färgeri och en tändsticksfabrik.

1932, tio år efter inkorporeringen med Göteborg, lät staden uppföra tre friliggande landshövdingehus i nordvästra delen, men Kallebäck förblev lantligt till 1960-talet då ett stort bostadsområde och ARLA:s mejerianläggning byggdes vid Mejerigatan och Smörgatan.

Inom industristråket längs Mölndalsån tillkom Wezäta Melins tryckeri 1960 och i anslutning till Delsjöområdet uppfördes en byggnad för SIK (Svenska institutet för konserveringsforskning) 1951.

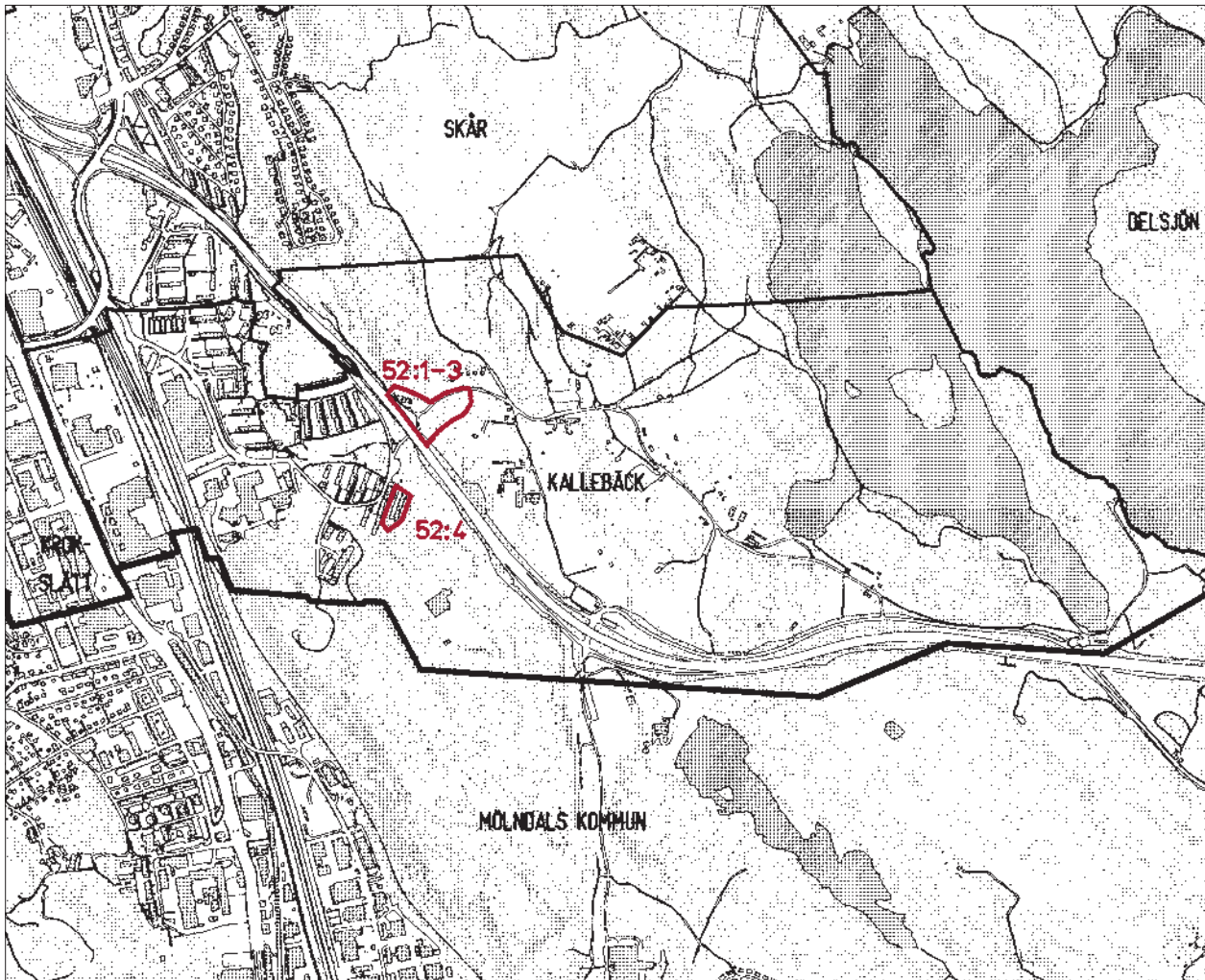
Förändrat - bevarat

Stadsdelen har under senare år starkt påverkats av två trafikleder, Boråsvägen i öster och Kungsbackaleden i väster som delar upp området i tre klart avskilda delar. Den östra har ännu i stort en lantlig karaktär och utgör en del av Delsjöområdet. (Se stadsdelen Delsjön.)

I anslutning till Boråsvägen ligger bebyggelse av särskilt kulturhistoriskt värde.

Gustafs Källa 1920.

Mer att läsa

Vattenbyggnadskonst i Göteborg under 200 år.
H Bjur och Göteborgs VA-verk 1988.

GUSTAFS KÄLLA, 52:1

VATTENRESERVOAR, 52:2

F D KALLEBÄCKS SKOLA, 52:3

SMÖRGATAN 23-27, 52:4

Gustafs Källa

Kallebäck 52:1

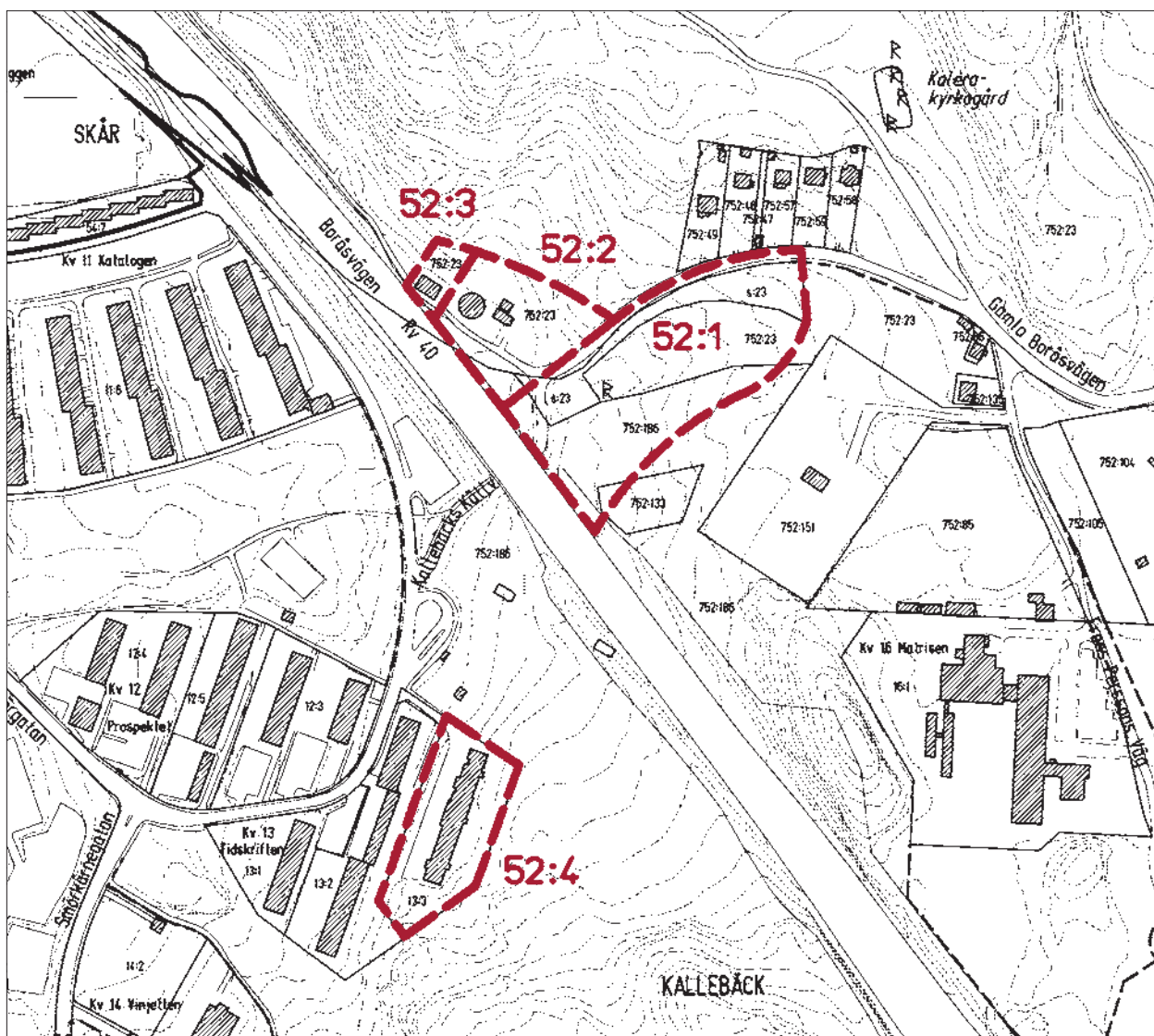
Gustafs Källa eller Kallebäcks Källa som den också kallas är en del av Göteborgs första stora vattenanläggning. Under 1700-talet var det ont om rent dricksvatten inne i Göteborg och friskt vatten transporterades till staden i tunnor bl a från Kallebäcks Källa. 1786–87 byggdes en vattenledning som bestod av genomborrade trästockar. Den sträckte sig från Kallebäcks Källa till en stor reservoar vid nuvarande Kungsportsplatsen. Vattnet

fördes sedan vidare till tappställen med brunnshus vid Kungsporten, Domkyrkan och Stora Torget (Gustaf Adolfs Torg).

Ute i Kallebäck byggdes ett källhus som innehöll själva källan och ett förrum. Stadsarkitekten C W Carlberg hade utarbetat planerna för projektet och det genomfördes bl a av skotten A Blackwood.

I november 1787 invigdes anläggningen genom en högtidlig ceremoni där kung Gustaf III var närvarande. Till minne av denna händelse restes 1801 en sten som ritades av C W Carlberg.

Källhuset är uppfört av gråsten och har ett sluttande

Gustafs Källa (Kallebäck's Källa) och minnesstenen.

torvtak som ansluter till terrängen. Entréfasaden är putsad med granitomfattningar kring dörr och fönster. För rummet har ett välvt tak och på innerväggen en inskription med namnet "A Blackwood".

Minnesstenen är av marmor och sockeln av gråsten. Texten som är både på svenska och latin berättar om Gustaf III:s besök på platsen.

*Af Kallebäck's Källa man mig fordom Namn har gifwit,
Men sen af Götheborg jag köpt och hägnad blifwit,
Kung Gustaf mig besökt, mig nådigt unnadt är,
At jag härefter namn af Gustafs Källa bär.*

Den 17 November 1787.

Gustafs Källa är ett mycket värdefullt dokument som visar en viktig del av vattenförsörjningens utveckling i Göteborg. Minnesstenen vittnar om den betydelse anläggningen hade vid tillkomsten.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975.

Skydd enl KML 3 kap. Byggnadsminnen. Skyddet omfattar källhuset, minnesstenen samt omgivande mark som redovisas på karta.

Vattenreservoaren. Till vänster skolhuset.

Bostadshuset öster om reservoaren.

F d Kallebäckskola.

Vattenreservoar Kallebäckskola

Kallebäck 52:2–3

Miljön norr om Gustafs källa omfattar en vattenreservoar med anslutande bostadshus samt f d Kallebäckskola. De ligger intill Gamla Boråsvägen som fortsätter in i Delsjöområdet.

Vattenreservoar, 52:2

På 1860-talet utökades vattenanläggningen från Kallebäckskälla med nya ledningar och 1881 byggdes också en ny reservoar med en stor cistern av järn. Den ritades av Josef Gabriel Richert, överingenjör vid Göteborgs vattenverk. Reservoaren har fasader av rött tegel samt flackt plåttäckt tak.

Intill reservoaren står ett litet bostadshus som tillhör miljön kring reservoaren.

"Kallebäckskola", 52:3

Skolan som öppnades 1885 uppfördes med material från en äldre skolbyggnad. Det är ett envåningshus av trä med tegelklätt sadeltak och omfattar ett klassrum samt en liten lärarbostad med ett rum och kök.

Skolbyggnaden var i bruk till 1974 och är i huvudsak oförändrad. Det är en av de få bevarade små landsbygdsskolorna från 1800-talet.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975.

Smörgatan 23–27

Kallebäck 52:4

Smörgatan 23–27 (kv 13:3) är ett experimenthus ritat av arkitekten E Friberger 1960. Här prövades en ny bostadsform med "småhus" som placerades på däck för att spara dyrbar tomtmark. Några mindre ombyggnader har gjorts och 1997 ersattes de ursprungliga balkongfronterna av asbestcement med nya som har ett liknande utseende.

Byggnaden ligger i utkanten av ett bostadsområde och har tre fasader som vänder sig ut mot ett grönområde. (Se karta sid 142.) Stommen består av betongdäck som vilar på pelare. Ovanpå däcken ligger villalikhande bostadsenheter som omges av breda "balkonger" längs fasaderna. Bottenvåningen innehåller garage och de tre övre planen nås via "trapphus" som är öppna mot öster. Bostadsenheterna har fasader av trä med varierande färger och flacka sadeltak.

Byggnaden är ett mycket intressant exempel på arkitektens originella experiment med bostadshus.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1987.

Smörgatan 23–27. Fasad mot grönområdet.

Övrigt – utanför programmet

Delsjöområdet

Norr om Gamla Boråsvägen ligger en kolerakyrkogård från 1866. Den omges av en mur och har en minnessten. Kyrkogården skyddas enl KML 2 kap. Fornminnen.

Längs Gamla Boråsvägen finns också några intressanta äldre trähus bl a ett fd bostadshus vid Golfbanan (klubbhus), ett bostadshus med anslutande ladugård söder om Gundla Mosse och en gård vid östra delen av Gamla Boråsvägen. Byggnaderna upptas som värdefulla i "Underlag för energisparplanen" 1980 och är viktiga inslag i Delsjöområdets miljö.

Väster om golfbanan vid Frans Perssons väg ligger Institutet för Livsmedelsforskning som tillkom 1951. Det omfattar bl a ett tegelhus i 2 våningar och ett trähus i en våning utformade av M Wernstedt.

Industribebyggelse längs Mölndalsån

Vid Mölndalsån är rester av industribebyggelsen bevarad. Här ligger f d tändsticksfabriken (752:176) som har "sågtandat" tak och f d Wezäta Melins tryckeri byggt 1960 efter ritningar från Tengboms Arkitektkontor. Båda är intressanta från industrihistorisk synpunkt.

Bostadshus vid Gamla Boråsvägens östra del.

